

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Teze diplomové práce

Německá identita na Slovensku

Kateřina Vašková

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku konstrukce a různých projevů etnické identity, jež je sledována na příkladu skupiny karpatských Němců po druhé světové válce. Cílem práce je zjistit, na základě jakých atributů příslušníci nejstarší generace narozené před rokem 1945 konstruují svou etnickou identitu a zda dochází k transmisi této identity na jejich děti a vnuky. Prostřednictvím kvalitativního výzkumu v podobě biografické metody a techniky narativního interview byl získán vhled na danou problematiku z pohledu německé komunity na Slovensku. Na základě provedených rozhovorů je demonstrováno, jaké atributy etnické identity jsou pro tuto skupinu signifikantní.

Klíčová slova: Kolektivní identita, etnicita, kolektivní paměť, biografický výzkum, narace, generace, karpatscí Němci, Mantáci.

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá problematikou konstrukce a různých projevů etnické identity skupiny karpatských Němců žijících na území dnešní Slovenské republiky. Němci na toto území přišli jako kolonisté již ve třináctém století na pozvání uherského krále Bely IV., který chtěl toto území zalidnit po tatarském vpádu. Tato skupina obyvatelstva zde žila až do konce druhé světové války, kdy došlo k nucenému vysídlení většiny obyvatel německé národnosti. Zde je pozornost soustředěna na osud německy hovořícího obyvatelstva, které mohlo z různých důvodů v zemi svého původu zůstat.

Diplomová práce je rozdělena na dva úseky – teoretický a praktický. V teoretické části jsou vysvětleny pojmy, které se váží k výzkumnému tématu diplomové práce. Praktická část začíná historickým exkurzem zkoumané skupiny. Samostatnou kapitolu tvoří vhled do současného života Němců na území Slovenské republiky. Další část se věnuje představení výzkumné oblasti – obcí Medzev a Štós, kde probíhal biografický výzkum a kde dodnes žije početná německá komunita. Pozornost je zde také věnována německému nářečí – mantáčtině. Poté následuje analýza a interpretace rozhovorů získaných během vlastního biografického výzkumu. Závěrečná kapitola se věnuje zhodnocení interview, díky nimž mohl být zodpovězen výzkumný cíl diplomové práce.

Cíl práce a metodika

Cílem diplomové práce je zjistit, jakým způsobem a na základě jakých atributů zástupci nejstarší generace sledované skupiny karpatských Němců konstruují svou etnickou identitu a dále, zda dochází k transmisi této identity na jejich potomky. Odpověď na tuto výzkumnou otázku je analyzována z jednotlivých rozhovorů.

Metodika řešené problematiky diplomové práce se opírá o kvalitativní výzkum v podobě biografického výzkumu. Technikou sběru dat se stala biograficko-narativní interview. Nejstarší informátoři byli nejprve vyzváni, aby vyprávěli svůj životní příběh, až po tomto vlastním vyprávění, kdy ze strany tazatelky byla snaha do rozhovoru co nejméně zasahovat, následovala část, během které byly kladeny doplňující otázky, které vycházely z tematických okruhů připravených pro polostrukturovaný rozhovor. S mladšími informátory rozhovor probíhal formou polostrukturovaného interview.

Během měsíce srpna 2014 autorka oslovila třicet respondentů, z toho dvanáct z nejstarší generace narozené před rokem 1945, deset informátorů narozených od roku 1946

do roku 1980 a osm respondentů nejmladší generace narozené po roce 1980. Šetření probíhalo v obcích Vyšný a Nižný Medzev a ve Štóse.

Zhodnocení výsledků kvalitativního výzkumu

Z rozhorů vyplynulo, že nejdůležitějším atributem etnické identity je u všech informátorů jejich typický jazyk - německé nářečí zvané mantáčtina. Ačkoliv informátoři ze střední generace se mohli ve škole učit němčinu jenom jako nepovinný předmět a celkově bylo omezeno užívání němčiny či mantáčtiny na veřejnosti, tento lokální dialekt zůstal v mnoha domácnostech mateřským a dorozumívacím jazykem. Nyní si často hledají práci v německy mluvících zemích, protože mantáčtina jim stačí pro dorozumívání. Informátoři z nejmladší generace, kteří se již mohli učit němčinu, si cení mantáčtiny jako dobrého základu pro výuku tohoto jazyka. I proto uvedli, že by se měla nadále zachovávat a udržovat. Můžeme říci, že pro mezigenerační transmisi je tento atribut nejdůležitější.

Zajímavé je také to, že u informátorů narozených po roce 1945 se objevují různé názory na život jejich komunity během socialismu. Někdo pocítil útlak, někdo tvrdil, že se ho tento režim nijak negativně nedotkl. O prožitých útrapách mluvili spíše informátoři z nejstarší generace, kteří uvedli, že útlak pocítili krátce po skončení druhé světové války - na ulicích nesměli mluvit německy ani mantácky, byly zrušeny německé školy a zavedeny pouze slovenské. To pro ně znamenalo velké potíže, protože většina z nich do té doby slovensky vůbec nemluvila, a tudíž tento jazyk neovládala. Více informátorů vzpomínalo, že v první třídě propadli, protože se nestihli slovenštinu tak rychle naučit.

Dalším atributem, který se objevoval především u zástupců nejstarší generace, je hrdost na jejich německý původ. Možná právě díky tomu, že se za socialismu nesměli prezentovat jako německá menšina a také vzhledem k jejich prožitým útrapám během a po druhé světové válce, si svoji etnickou příslušnost ještě více uvědomili a rozhodli se ji zachovat.

Čtvrtý atribut etnické identity jsou různá kulturní specifika, která se v této komunitě udržují. Všichni informátoři jmenovali různé druhy charakteristických jídel, která, jak uvedli, jsou typická pouze pro jejich skupinu. Také se zde objevuje odlišné slavení některých zvyků - jako příklad můžeme uvést, že o Velikonocích se děvčata nešlehají pomlázkou, ale polévají vodou a děti hledají na zahradě hnízdo, ve kterém jsou různé sladkosti. Věří, že jim ho připravil velikonoční zajíček. V dřívějších dobách bylo typické také odlišné slavení svateb - oslavy probíhaly tři dny, konaly se doma a peklo se pouze drobné cukroví. Před svatbou se

pekli zvláštní druh koláčů, které se skládaly z několika vrstev – první byla prázdná, druhá s tvarohovou náplní a třetí s povidly nebo mákem.

Na závěr tedy můžeme říci, že k transmisi etnické identity dochází i v současné době. Informátoři narození před rokem 1945 se identifikují se svým „němectvím“, a ačkoliv se během socialismu objevovaly tendence tuto skupinu plně asimilovat, nezdá se, že by se to podařilo. I nejmladší informátoři ovládají jazyk svých předků a dodržují některé typické zvyky.

Vybrané zdroje

ARBURG, A. von; STANĚK, T.: Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951. Dokumenty z českých archivů. Díl I. Úvod k edici: *Češi a Němci do roku 1945*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010a. 373 s. ISBN 978–80–86057–66–8.

ARBURG, A. von; STANĚK, T.: Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951. Dokumenty z českých archivů. Díl II. Svazek 3: *Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010b. 329 s. ISBN 978–80–86057–68–2.

ARBURG, A. von; STANĚK, T.: Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945 – 1951. Dokumenty z českých archivů. Díl II. Svazek 1: *Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011. 957 s. ISBN 978–80–86057–71–2.

GABZDILOVÁ – OLEJNÍKOVÁ, S.; OLEJNÍK, M.: *Karpatskí Nemci na Slovensku od druhej svetovej vojny do roku 1953*. Bratislava: Spoločenskovedný Ústav SAV, 2004. 206 s. ISBN 80-967621-9-2.

KAPLAN, K.: *Pravda o Československu 1945–1948*. Praha: Panorama, 1990. 248 s. ISBN 80–7038–193–0.

KAŠPAR, O.: *Stručný přehled dějin a kultury českých zemí a Slovenska*. Pardubice: KORA, 1997. 236 s. ISBN 80–85644–17–7.

KAUER, J., SCHÜRGER, J.: *Unter – und Obermetzenseifen und Stoß. Unterzips–Ostslowakei*. Stuttgart: Hilfsbund Karpatendeutscher Katholiken e. V., 1986. 387 s.

KOVÁČ, D.: *Dějiny Slovenska*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 1998. 422 s. ISBN 80–7106–267–7.

STANĚK, T.: *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa (1918–1948)*. Ostrava: Amosium servis, 1992. 111 s. ISBN 80–85498–04–9.